

<https://doi.org/10.15407/fd2026.02.026>
УДК 1(091)(477)

Володимир ВОЛКОВСЬКИЙ,
кандидат філософських наук,
науковий співробітник відділу історії філософії України,
Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України,
01001, Київ, вул. Трьохсвятительська, 4;
науковий асистент відділу модерної чеської філософії,
Інститут філософії, Чеська Академія наук,
Jilská, 1, Praha 1, 110 00
dinginnalu@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4674-3956>

ЧЕСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ФІЛОСОФСЬКИЙ ДІАЛОГ В МІЖВОЄННІЙ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ: ПОПЕРЕДНІ МІРКУВАННЯ¹

У статті автор викладає попередні результати дослідження чесько-українського філософського діалогу в міжвоєнній Чехословаччині. За предметну основу дослідження взято тексти й виступи українських мислителів та діячів, чиї праці можна класифікувати як філософські, рецепцію українськими авторами чеських філософських ідей та підходів, а також аналогічну рецепцію українських авторів та ідей з боку чеської наукової спільноти та широкої публіки. Автор розглядає такий філософський діалог в контексті ширших культурних та літературних взаємин. Спираючись на аналіз перекладів, рецензій, відгуків, а також окремих праць, автор дохо-

¹ Стаття підготовлена в рамках програми підтримки *Researchers at Risk Fellowship* Чеської академії наук.

Цитування: Волковський, В. (2026). Чесько-український філософський діалог в міжвоєнній Чехословаччині: попередні міркування. *Філософська думка*, 2, 26—42. <https://doi.org/10.15407/fd2026.02.026>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2026. Стаття опублікована на за-
садах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

дить висновку, що чесько-українські культурні взаємини в міжвоєнний період переживали різні фази розвитку й були помірно інтенсивними, хоча й відносно асиметричними. Перша Чехословацька республіка стала прихистком для багатьох українських емігрантів, простором, де за умов відносної свободи активно розвивалася українська культура та, зокрема, політично-філософська думка і філософія загалом. Тоді як українські автори активно осмислювали чеські ідеї (найпромовистішим прикладом є ставлення українців до Т.Г. Масарика), аж до проголошення місії поширення «невидимої Масарикової церкви» на цілий слов'янський світ, чеські публіцисти й діячі проявляли набагато менш інтенсивний інтерес, який виражається в нечисленних перекладах, більш активному осмисленні ролі та місця Закарпаття (Підкарпатської Русі) у чеському та слов'янському культурному просторі. Окремо стоїть постать Д. Чижевського, який активно співпрацював із чеськими богемістами та дослідниками ранньомодерного періоду. Автор звертає увагу на таких особистостей, як І. Мірчук, О.-І. Бочковський, Ф. Щербина, але підкреслює попередній характер висновків, позначаючи лакуни, що ще вимагають окремого дослідження.

Ключові слова: міжвоєнна Чехословаччина, Празький період української філософії, українська політична філософія, чесько-українські культурні взаємини.

Чеський вимір української інтелектуальної історії здебільшого мало помічається дослідниками історії української культури та філософії. Здебільшого більшість праць щодо зв'язків модерної української філософської традиції² з іншими філософськими традиціями зосереджуються на великих західних філософіях — німецькій, французькій, англійській, дещо рідше російській, в кращому разі польській. Якщо йдеться про домодерний період, звісно, класичними референтами української філософської традиції проголошуються середньовічна латинська філософія (т. зв. схоластика), візантійська філософія та антична філософія, з відповідними способами відшукати у певного українського автора, за влучним висловом В.С. Горського (Горський, 2001: с. 58), «на допиті», який піддослідному авторові влаштовує історик філософії, сліди впливів платонізму чи епікуреїзму, стоїцизму чи гностицизму. Частково, можливо, це пов'язане з орієнтацією самих українських авторів на «великі філософії», внаслідок чого вони виглядають «як британські, німецькі, французькі філософи, що філософують українською» (Йосипенко, 2024: с. 101), та ігноруванням філософського контексту країн, які нібито «не мають власних “національних філософських традицій”»³.

² Поняття «національна філософська традиція» є найкращим, на мою думку, варіантом концептуалізації історії національної філософії, у контексті столітніх дебатів про зміст і обсяг поняття «українська філософія». Див. відповідну статтю О. Хоми та статті С. Йосипенка й О. Панича, на які він посилається (Хома, 2024)

³ Показово, як О. Панич у своїй статті перераховуючи «великі» філософські традиції — «англійська, французька, німецька, російська», — і одразу заперечує наявність таких традицій в інших менших європейських країнах, які нібито «є значно більшою мірою учасниками ширших (європейських та світових) філософських

Втім, методологія інтелектуальної історії (історії ідей), започаткована А. Лавджоєм, Р. Козелеком, К. Скінером, школи «Анналів» на чолі з класиком Л. Февром та ін., вимагає набагато більш ретельного і коректного підходу до інтерпретації історії філософської думки, ніж це традиційно (і на щастя, назагал в минулому) звикли робити в українському контексті. Для конструювання української філософської традиції як частини європейського культурного простору дуже важливо відтворювати реальні мережі інтелектуальних зв'язків, впливів, обмінів, що творять живу тканину мислення.

Чесько-українські зв'язки такого роду належать до маловідомих, проте досить важливих. З огляду на це, спробую розвинути цю тему, показати основні постаті та ідеї, що фігурують в такому діалозі у такому важливому періоді, як міжвоєнна доба 1921—1939 рр. До цієї теми я вже звертався у своїй статті (Волковський, 2024) про празький період української філософії, а також у моєму більш розширеному розділі колективної монографії (Volkovskiy, 2025). Утім, цього разу ми зосередимося саме на чесько-українському філософському діалозі як на обміні ідеями, взаємному читанні і цитуванні, що відбувалося між українськими й чеськими авторами впродовж названого періоду.

Історичний контекст та методологічні зауваги

Значення Чехословаччини міжвоєнного періоду (Перша Чехословацька республіка, 1921—1938 рр.) важко перебільшити. Цей аспект детально висвітлено в багатьох джерелах (Віднянський, 1994). Тогочасну Чехословаччину, зокрема, Прагу, можна цілком відверто назвати «Ноевим Ковчегом» України (за висловом Д. Антоновича), столицею української еміграції (Волковський, 2024: с. 32). До складу Чехословаччини добровільно приєдналися еліти закарпатського руху на чолі з Г. Жатковичем, власне частина України була частиною цієї держави, єдиної відносно демократичної в Центральній Європі, і тішилася найвищим рівнем свобод порівняно з Польщею і Румунією, не кажучи вже про Радянську Росію. Завдяки цільовій програмі підтримки (*Ruská pomosná akce*), ініційованій першим президентом ЧСР Т.Г. Масариком з метою підготовки кадрів, що могли перейняти керування державою (чи державами) на теренах більшовицької Росії після її падіння — українські, російські, білоруські,

процесів, ніж носіями єдиного дискурсу, властивому всім (чи бодай більшості) тих, хто філософує» відповідною локальною національною мовою (Панич, 2024: сс. 101—102). При цьому він згадує філософів з Нідерландів, Данії, Швеції, Норвегії, Болгарії, Румунії, Сербії, Словенії «тощо», але не Чехію. Звісно, це лише спонтанний перелік, але сам він, без усякого негативу, є показовим.

грузинські та інші установи отримали фінансову підтримку, розбудувалися саме у Празі та ЧСР, і деякі з них існують і досі (найбільш яскравий приклад — Український вільний університет в Мюнхені). ЧСР стала осередком «празької школи» української літератури, куди входили О. Олесь, О. Теліга, О. Ольжич, Є. Маланюк, Л. Мосендз, Ю. Клен, та багато інших. Навіть історія українського інтегрального національного націоналізму пов'язано з ЧСР: у 1925 р. саме там постала Легія українських націоналістів, що об'єднала дотогочасні українські націоналістичні організації і до якої належав один з ідеологів ОУН М. Сціборський. Українські організації активно вербували членів з таборів інтернованих українських військових частин, що знаходились в Німецькому Яблонному (нині Яблонне-в-Под'єштеді), Ліберці та Йозефові (нині частина м. Яромерж). Вочевидь, українські організації активно діяли на Закарпатті як етнічно українській території. Важливість єдиного такого «регіону свободи» тієї епохи, та й ще з частиною українських земель, очевидна.

Втім, дослідження філософського діалогу накладає специфічні обмеження і формує специфічні проблеми. Насамперед необхідно розмежувати три жанри або предмети дослідження:

1) чесько-українські політичні взаємини загалом, що досить розлого досліджені насамперед з історичного або політологічного боку⁴;

2) історія української діаспори або еміграції в міжвоєнній Чехословаччині (зокрема, праці з історії українських інституцій), що також досить розлого досліджені (зокрема, див: Našková et al., 2023; Zavorotna, 2020; Hlaváček et al., 2015; Аксонова та ін., 2025);

3) літературознавча історія, зокрема дослідження українсько-чеських культурних відносин в царині літератури, що містить переклади чеською мовою української художньої літератури та видання чеською мовою різних матеріалів про Україну (тут можна згадати всеохопні компендіуми українознавчих публікацій та перекладів: Zilynskyj et al., 1968; Zilynskyj, 1994)⁵;

4) і власне філософський вимір культурних відносин, чесько-український філософський діалог.

Історичні або політологічні дослідження, присвячені чесько-українським взаєминам, здебільшого лише побічно торкаються інтелектуального виміру української діаспори в ЧСР. Дослідження історії української емі-

⁴ Оскільки це найбільш віддалена від нашого предмета тема, з огляду на обмежений обсяг статті я дозволю собі опустити розлогі бібліографічні посилання.

⁵ Також увазі читача можна запропонувати список перекладів української літератури на чеську мову, починаючи від 1989 р., що розробляє Чеська асоціація українців, прямо посилаючись на напрацювання О. і Б. Зілинських (<https://ukrajinite.cz/2026/02/seznam-prekladu-ukrajinske-literatury-do-cestiny-od-roku-1989-casopiseskych-i-kniznich>).

грації здебільшого зосереджують увагу на описі персоналій та інституцій української еміграції, іноді на описі поглядів та ідей українських діячів, але майже ніколи не торкаються власне комунікативної, діалогічної сторони.

Окрім того, як це видно і з бібліографічних збірників, в українознавчих дослідженнях традиційно домінує художня література та історія, певною мірою художнє мистецтво.

Список публікацій про українську літературу, культуру, науку та історію за міжвоєнний період досить широкий і сам його опис займає розлогий бібліографічний словник. З одного боку, можна говорити про певну (хоч і не специфічну) увагу до «українського питання» та співчуття українським Визвольним змаганням, що проявлялась в симпатії з боку провідних чеських діячів, таких як Т.Г. Масарик, Я. Бідло (Jaroslav Bidlo), А. Гартл (Antonín Hartl), Ф. Тихий (František Tichý), Я.Г. Махал (Jan Hanuš Máchal), Ї. Полівка (Jiří Polívka), Ї.Е. Горак (Jiří Horák), Л. Нідерле (Lubor Niederle), З. Неєдлий (Zdeněk Nejedlý), Й. Нечас (Jaromír Nečas), І. Олбрахт (Ivan Olbracht) та інші ⁶.

Окремі українські діячі (до них належали, зокрема, Ольгерд-Іполит Бочковський, Микита Шаповал, Богдан Лепкий, Остап Луцький, та ін.) писали рецензії та переклади чеською мовою. Не бракувало рецензій та інформаційних повідомлень про українські наукові й літературні новини: тут вирізняються українські дописувачі (зокрема, Степан Смаль-Стоцький, Леонід Білецький, Володимир Пархоменко, Сергій Єфремов, Степан Сірополко, Олександр Мицюк та багато інших; деякі з них, як видно, дописували з Радянської України), а також стриманої полеміки з російськими емігрантами на чолі з Р. Якобсоном, очільником Празького лінгвістичного гуртка, з яким дружив і Д. Чижевський та який об'єднував цілу плеяду чеських і здебільшого російських науковців та діячів (зокрема, Роман Якобсон вирізняється частими відгуками на шпальтах журналу "Slavia" та інших щодо українських історичних та лінгвістичних видань, де російські діячі регулярно критикують, хоч і досить стримано, українські видання) (Zilynskyj, 1968).

Попри надзвичайно сильний рівень культурного життя, можна погодитися з думкою Зіни Генік-Березовської, що «численна українська еміграція, що знайшла, зокрема в Празі завдяки Масарикові, умови для своєї мистецької і наукової праці... витворила власний життєвий та творчий стиль... але не стала силою, що як ціле, змогла б якось взяти участь і в чеському літературному житті. Винятком тут був хіба лише Д. Чижевський, що тоді належав до визнаних членів всіх празьких українських культурних інституцій, і при цьому плідно втручався у виклад і

⁶ Посилання на цих авторів наведені в джерелах до цієї статті. Варто відзначити, що майже всі ці постаті, поряд із певним фактичним інтересом до української теми, всі вони водночас займалися і русистикою та загалом славистикою.

розв'язання деяких проблем чеської та словацької літератури. Найвідоміший поет празької української еміграції Олександр Олесь в чеському контексті власне взагалі не реалізувався, хоча не бракувало спроб перекладу його лірики» (Berezovská, 1992: ss. 289—290). Вирізняється також листування Є. Маланюка з провідним чеським письменником Йосефом Сватоплуком Махаром (Sevruk, 2024). Дещо інша ситуація з істориками — наприклад, археолог Іван Борковський став класиком чеської археології, першовідкривачем празької археологічної культури, що походить від корчаківської культури, яка виникла на теренах України, але також головним дослідником чеської та, зокрема, празької старовини.

Асиметричне ставлення: ситуація української філософії та дві сторони діалогу

Українській філософії було взагалі присвячено дуже мало місця — наприклад, Г. Сковороді присвячено чеською мовою заледве пара рецензій і то часто як «російському Сократу» (Zilynskyj, 1968: ss. 203—204). Можна припустити, що це пов'язано також з такою рисою українознавства, як його афілософічність — філософія «традиційно» займає дуже мало місця в закордонній україністиці. Українська філософія, на відміну від російської, досі не стала потужним «експортним товаром» культурної дипломатії і «м'якої сили». Зрештою, це здебільшого не провина дослідників, а наслідок дійсного браку матеріалів з цього приводу. Станом на міжвоєнний період вона лише поставала як наука й освітня дисципліна — і саме в Празі Д. Чижевський видає першу історію філософської думки в Україні, що отримує помірний розголос навіть чеською мовою⁷. Матеріалів з української філософії та й українських філософів, які самі себе так називали, було відверто небагато. Однак українська філософія була представлена не лише згаданими «Нарисами», але й окремими статтями, в т.ч. чеською (Čiževskij & Miřuk, 1932). Окремі фонди чеських журналів доби ще потребують докладного дослідження, так само як і листування українських діячів. Зокрема, ще не до кінця розібрана і проаналізована діяльність Ольгерда-Іполита Бочковського, який перебував в Празі ще до Першої світової війни і відповідно був залучений в згаданий культурний діалог.

У своїх раніших статтях (Волковський, 2024; Volkovskij, 2025) я докладніше описував інституційний і персональний вимір української філософської присутності в Празі. Це передовсім викладання в Українсько-

⁷ Див. такі рецензії, наприклад: F.F. (1932). [Рецензія на книгу *Narysy z istoriji filosofiji na Ukrajini*, авт. D. Čyževskýj]. *Česká mysl*, 28, 54; Jakovenko, B. (1932). [Рецензія на книгу *Narysy z istoriji filosofiji na Ukrajini*, авт. D. Čyževskýj]. *Slovanský přehled*, 24, 246—247; Losskij, N. (1933/1934). [Рецензія на книгу *Narysy z istoriji filosofiji na Ukrajini*, авт. D. Čyževskýj]. *Slavia*, 12, 276—278.

му вільному університеті, Українській господарській академії та Вищому педагогічному інституті імені М.П. Драгоманова. Чисто філософські курси читали Іван Мірчук, Дмитро Чижевський та Яків Ярема, інколи долучались Дмитро Антонович та Олександр Шульгин, але для повноти зображення інтелектуальної картини не менш важливі викладачі дотичних до філософії дисциплін, таких як, наприклад, соціологія, історія політичної думки, теорія, методологія і філософія історії, літератури, мистецтва, предмети з античності. До таких належали Станіслав Дністрянський, Дмитро Дорошенко, Отто Ейхельман, Михайло Лозинський, Олександр Мицюк, Володимир Старосольський, Леонід Білецький, Василь Сімович, Ольгерд-Іполит Бочковський та ін., а також викладачі античних мов і літератур Агенор Артимович, Микола Сабат, Кость Лоський, Федір Слюсаренко (див.: Volkovskiy, 2025; Мірний, 1934: сс. 7989).

Але відкладімо убік загальний опис українського філософсько-академічного життя і звернімось до власне діалогічного виміру. Цей виклад можна умовно розділити на три логічні пункти:

- 1) пряма участь українських мислителів в публікаційному чеському науковому, культурному та літературному житті;
- 2) рецепція українськими мислителями ідей та підходів, вироблених чеськими мислителями;
- 3) рецепція чеськими авторами певних ідей та підходів, розроблених українськими авторами.

Подібно до ситуації з літературним життям, щодо філософії можна сказати, перефразуючи З. Березовську: українська філософська еміграція, хоч знайшла в Чехословаччині умови для своєї праці, хоч Прага і стала фактично місцем народження історії української філософії, і першим і на довгий час єдиним місцем вільної української інституціоналізованої думки — проте не стала силою, що могла б якось брати участь в чеському філософському житті. Винятком дійсно був Д. Чижевський. Хоча після 1932 р. його наукові інтереси змістилися від історії української філософії до германославістики та досліджень епохи бароко. Водночас він активно спілкується із чеськими дослідниками ранньомодерної культури (Škarpová, 2025) і зрештою, як і І. Борковський, робить безсмертний внесок в богемістику тим, що відкрив рукопис «Пансофії» Яна Амоса Коменського, третю частину його фундаментальної праці “*De rerum humanarum emendatione consultatio catholica*”, що вважалась втраченою. Аж до самої смерті він активно співпрацював з чеськими дослідниками, організувавши підпільну мережу публікації книг, що було неможливо видати в комуністичній Чехословаччині, але Чижевський видавав їх у Німеччині. Власне, як дослідник доби бароко, він став для чеської академічної публіки вагомим авторитетом.

Щодо інших наших мислителів, можна сказати, що ніхто з них не досягав рівня авторитетності Чижевського. Попри різні публікації чеською

(втім, не дуже численні), здебільшого українські автори більш активно взаємодіяли з західноєвропейською та російськомовною аудиторіями. Простий аналіз посилань — експліцитних та імпліцитних — в текстах І. Мірчука, В. Старосольського, С. Дністрянського та інших — показує, що вони працювали в полі німецьких авторів і джерел, дехто, щоправда, більш орієнтувався на французькі (О. Шульгин чи О. Мицюк). Не маючи змогу наводити розлогі приклади цитування, можемо вказати, що як у філософських статтях, наприклад, І. Мірчука «Етика і політика» (ЮЗ УВУ, 1923: с. 158), його ж «Основи грецької етики» (НУ, 1923: с. 133) або про метагеометрію (НЮЗ УВУ, 1925: сс. 76—78), ми майже не знаходимо цитування чеських авторів, так і в статтях на теми теорії держави чи захисту прав нації (наприклад, С. Дністрянського, В. Старосольського, М. Лозинського, О. Ейхельмана) ми бачимо абсолютне панування німецьких, зрідка французьких та англійських авторів⁸.

Проте вплив чеської філософії був величезним, завдячуючи насамперед особистості Т.Г. Масарика. Йому присвячено два ювілейні збірники УВУ в Празі, кілька статей І. Мірчука та книга О.-І. Бочковського (Бочковський, 1930). Власне, І. Мірчук показує Масарика як політика цілком нового типу. Мірчук ще в 1922 р. критикує цинічний реалізм в політиці (т.зв. *Realpolitik*, яка була популярна за часів Першої світової не менш, ніж в ідеях Г. Кісінджера чи сучасних прибічників примирення з Росією, коли та здійснює криваву агресію проти України) у своїй статті «Етика і політика». Цей цинічний «реалізм» виносить на чоло держав «не...філософів..., а... завойовників, полководців з німбом Цезарів та Наполеонів, політиків дипломатів зі славою Machiavelli». Масарик, що став «батьком чехословацького народу» є власне прикладом «професорів, людей науки, значить філософів в розумінню Платона, які свої обов'язки сповняють не гірше від бувших, історією признаних голів держав або фахових політиків» (НЮЗ УВУ, 1930: с. 1). Мірчук приписує Масарикові втілення його, Мірчукового, ідеалу філософа-державця, який будує всю свою діяльність на основі продуманої та вистражданої філософії, що задовольняє вимогу як розуму, так і серця, дає відповіді на граничні питання про підставу, причину і смисл існування. Масарик, словами Мірчука, показує вагу ірраціонального виміру і навіть фундаменту розуму, звертається до серця, що прагне повноти буття і розуміння, визнає і розкриває вагу релігії — але особливо збагненої релігії, релігії етизованої, раціоналізованої (але без стерилізованої раціональності) та гуманізованої, водночас персонально-теїстичної (що визнає особового Бога). Критика раціоналістичного,

⁸ Можна навести список найбільш популярних згадуваних авторів: Макс Адлер, Карл Ренер, Георг Єлінек, Фридрих Майнеке, Ганс Кельзен, Рудольф Челен (Kjellén), Е. Дюркгайм, Макс Вундт, Г. Зимель, Ернест Ренан, Густав Радбрух, зокрема в «Етиці та політиці» І. Мірчука Гайнріх фон Трайчке, Отто Баумгартен, Оскар Евальд.

сцієнтичного редукаціонізму, критика історизму, підкреслення цілісності людини, ідеал гармонійно розвинутої людини, цінність науки, мистецтва, літератури, політики, релігії, моральності на чолі з Філософією — все це І. Мірчук вбачає в Т.Г. Масарикові. Масарик називає свою філософію «реалізмом», і для І. Мірчука це — гуманістичний реалізм, що протиставляється цинічному реалізмові *Realpolitik* та *business as usual*, а також «національному аристократизмові» (заикленому на історичній давнині націоналізмові та історичному романтизмові). Провідна ідея людяності («гуманности») стає в основі всіх політичних цінностей та національної ідеї. Все це, в поєднанні з глибокою практичністю, конкретністю особистості «роблять з Масарика наскрізь слов'янського мислителя». Темою слов'янської філософії І. Мірчук займався весь час — і це також сприяло тому, що він побачив в Масарику слов'янського філософа, що поєднує філософію і життя, де філософія не відривається від життя, а життя, своєю чергою, просочується філософією. Мірчук порівнює Масарика зі Сковородою, стверджує, що Сковорода, іконічний образ української філософії, є ніби «українським Масариком», тоді як Масарик є «чеським Сковородою» (НЮЗ УВУ, 1930: сс. 7—10). Але навіть більше: І. Мірчук завершує свій виклад на межі оди проголошенням, що «програма Масарика» є задачею для кожного слов'янського народу, особливо «малого народу», яким є, за Мірчуком, і українці. Мірчук наостанок проголошує: «черпаймо з глибокої керниці його думок, присвоюймо собі його ідеї, щоби перенести їх у рідні сторони, пересадити на рідну ниву ..., придбаємо сотки тисячі нових вірних для невидимої Масарикової церкви!» (НЮЗ УВУ, 1930: с. 11).

Ідеалізація Масарика і Чехословаччини притаманна не лише І. Мірчукові. Подібні висловлювання можна знайти в багатьох авторів, при цьому вони, як показують статті В. Старосольського, О.-І. Бочковського, Ф. Щербини, О. Колесси, С. Дністрянського чи М. Лозинського, цілком свідомі неідеальності Першої чехословацької республіки. Наприклад, кубанський діяч Федір Щербина, відстоюючи свою концепцію перебудови Східної Європи (насамперед Росії та слов'янського світу) в контексті глобальної політики, просуває ідею «Зеленого інтернаціоналу», в якому всеслов'янська «федерація» (точніше, конфедерація) має спиратись на аграрний середній клас, пов'язаний з хліборобством, і будувати глобальну альтернативу індустріалізованому, мілітаристичному та імперіалістичному інтернаціоналам (як «капіталістичному», так і «пролетарському»), ідеології експлуатації та поневолення природи і людини, відчуження людини від природи. «Зелений інтернаціонал», як більш екологічний, пацифістичний, холістичний (кажучи сучасними термінами) проєкт має стати глобальною альтернативою і майбутнім людства. В цьому процесі центральну роль відіграє слов'янський світ на чолі із Чехословаччиною, як найбільш розвинутою і культурною частиною слов'янського світу,

вільною від традиційного московського деспотизму та від зовнішніх по-неволуєвачів (Волковський, 2024: с. 42; ЮЗ УВУ, 1923: сс. 28—40).

Але це ставлення далеко не завжди було панегірично-некритичне. Як приклад, хоча, здається, ізольований, можна навести книгу О.-І. Бочковського, де автор наводить розлогу бібліографію щодо ставлення Масарика до українських Визвольних змагань. Серед окремих прикладів заслуговує особливу увагу і спогади Івана Франка про його особисте спілкування з Т.Г.М.⁹, чиє довге життя (1850—1937) охопили не один період радикальних перемін в Україні. Бочковський пропонує предметну («річеву») критику позиції і ставлення Масарика до українського питання. Але водночас відзначає, «що мало хто з чужинців віднісся до нього [українського питання] з більшою річевістю і уважністю, ніж це зробив великий каменярь і будівничий чехословацької самостійности», і навіть більше — наполягає, «щоб українське громадянство взагалі, а зокрема політики й національні діячі, ознайомилися не лише з фактичним відношенням Т. Г. Масарика до українського питання, але і засвоїли методи його політичної діяльності, національної ідеології та раціональної техніки у праці для визволення власного народу» (Бочковський, 1930: сс. 12—13).

Зрештою, дійсно, українські діячі оспівували Масарика не лише за його підтримку української еміграції, але і з причини ідейної солідарності, вбачаючи в його «Новій Європі» реалізацію і українських ідеалів «демократично-республіканського федералізму» (цей термін вживали майже всі професори УВУ).

Втім, чеське ставлення до української політичної (та філософської) думки здебільшого можна описати сукупним поглядом, представленим в журналі *Prítomnost* у 1927 р.¹⁰: мовляв, на Версальській конференції Україну принесли в жертву чужим інтересам, і всі творці повоєнної європейської політики були раді, що в Європі нарешті запанував новий порядок, байдуже, що коштом brutальної несправедливості щодо малих народів. Ця несправедливість рішення долі українського народу є, мовляв, «класичним прикладом погляду, цілком морально правильного і водночас політично неможливого»; мовляв, «українці» загалом мають правду, але їхня справа безнадійна, їхня земля «нешасна», до Чехословаччини дружньо прихилена, але через її бездержавність вона не має жодного значення і нічим «нам» (чехословакам) допомогти не може. А відтак, чехословацька публіка здебільшого схилилася до російського бачення України й досі про Україну майже нічого знає¹¹ (Berezovská, 1992: s. 286).

⁹ «Т.Г.М.» (TGM) — так часто чеською мовою скорочують ім'я Т.Г. Масарика.

¹⁰ Головним редактором був видатний чеський публіцист і літератор Фердинанд Перутка (Ferdinand Peroutka).

¹¹ З поправкою — бачення, представленого білою еміграцією, що не було настільки шовіністичним і безоглядним, як сучасна російська політика.

Висновки

Ситуацію чесько-українського філософського діалогу в міжвоєнній Чехословаччині можна описати як асиметричну. Ця асиметричність відповідає загальній асиметрії чесько-українських культурних і літературних зв'язків цього періоду.

З одного боку, українські автори активно і плідно перебирали у чеських авторів — зокрема, мислителів — ідеї, вивчали чеські тексти тощо, аж до того, що закликати будувати «невидиму Масарикову церкву» і до певної міри підтримували чеську «східну політику», доходячи в деяких висловлюваннях аж до чеського месіанізму. Таке ставлення було обумовлено як тривалою традицією чесько-українських зв'язків, так і подібністю умов та становища, яке осмислювали українські та деякі чеські автори: становище «малої країни всередині Європи», «малого народу між великими державами». Ця ідея спільності та взаємності надихала українських авторів і діячів і помножувалася безпрецедентною підтримкою очільників Першої Чехословацької Республіки. Зокрема, в царині політичних (чи то політично-філософських) ідей цей зв'язок відчувається чи не найгостріше. Якщо використати розмежування на умовно старше і молодше покоління, то такий зв'язок особливо помітно у «старшого» (С. Дністрянський, О. Ейхельман, М. Лозинський, О.-І. Бочковський, В. Старосольський, Ф. Щербина та ін.). Їхні політичні ідеї можна розташувати в межах «демократично-народницького» напрямку, як його визначає І. Лисяк-Рудницький (Лисяк-Рудницький, 1994: с. 66), що генеалогічно виводиться від часів українофільства XIX ст. на чолі з В. Антоновичем і М. Драгомановим, і визначити як «демократично-республіканський федералізм» (вживаючи термін самих наших мислителів в ЧСР). До двох складників цього напрямку, які виділяє І. Лисяк-Рудницький, а саме прагнення до громадянської та національної свободи, а також прагнення до соціальної справедливості, яке було, мабуть, більше вираженням, накладаючи лейтмотив захисту знедолених мас і егалітаризму (там само, с. 69), можна додати ще принциповий європеїзм (послідовну західну, європейську орієнтацію, з відмовою від всякого антизахідництва). Можна сказати, що це була траєкторія українського лібералізму, республіканського типу, який не отримав своєї реалізації, будучи витіснений великою війною між націоналізмом і комунізмом. Але для нас важливо, що саме в ЧСР цей найстарший український напрямок зберігався якнайдовше, аж до кінця 1930-х. Хоча в ЧСР активно діяли й українські націоналістичні і навіть прорадянські гуртки, але саме цей напрямок найбільше проявився в формуванні українських інституцій та у чесько-українському діалозі. Власне, близькість ідей Масарика і цього напрямку блискуче це ілюструє.

Проте поза цим українські автори переважно спираються на різні німецькі й французькі джерела, що ближчі їм ідейно і тематично, ніж на

чеські, що принаймні видно з цитувань і згадок в текстах. Значною залишається роль російськомовних джерел і російської еміграції, з якою відбувається регулярна взаємодія, від полеміки до співпраці. Тут вирізняється Д. Чижевський, який не лише активно комунікував з російськими колами та німецькомовним дослідницьким простором, будучи сам ідейно споріднений з неокантіанством та феноменологією, але і дуже активно співпрацював з чеськими дослідниками доби бароко, ставши визнаним авторитетом.

З другого ж боку, чеська увага і рецепція української думки різко асиметрична. Справляється враження, що її подекуди можна виразити як співчутливе ігнорування або як толерантну байдужість — вона варіюється від «співчуваємо, підтримуємо» до «толеруємо», але значного культурного впливу знайти важко, навіть попри досить численні переклади. Почасти, особливо в філософії, це можна пояснити слабкістю української філософії як партнера в діалозі, відсутністю власної державності, що надавала б авторитету і прагматичної ваги, але також внутрішньої розколотості української репрезентації, яка розривалася на еміграційну і «радянську»¹², «стару» і «молоду», «тетманців», «петлюрівців», «націоналістів» тощо.

Зрештою, різко помітні зміни у підтримці українських емігрантів-біженців. Щедра підтримка початку 1920-х стала надзвичайно великі плоди, що показує, що фінансова підтримка, надана українським організаціям, була дуже ефективною. Але вже за 5—6 років починається поступове скорочення фінансування, а після Великої економічної депресії воно майже повністю припиняється. Повністю фінансово залежні від іноземних урядів і від їхніх хвилових настроїв, українські інституції починають швидко ліквідуватися (наприклад, Українська господарська академія та педагогічний інститут ім. М. Драгоманова; УВУ ледве вижив буквально шляхом героїчної аскези). Це також підкреслює фатальну роль відсутності власної державності і долі біженців-емігрантів на чужині. Це скорочення фінансування не обмежувалося економічними причинами — значною мірою цьому посприяла радикальна зміна політичної кон'юнктури, фашизація Європи (перемога нацистів, фашистів та споріднених з ними партій в Європі), піднесення СРСР, ідейна поразка «демократичного Заходу» (а з ним і ідей В. Вільсона та «демократичного республіканізму»). ЧСР мусила підписувати договір про взаємодопомогу. Піднесення німецького натиску, слабкість традиційного союзника — Франції — і потреба знайти

¹² Рецепція радянської України доволі цікава. Вона, звісно, занепадала після Великого терору, але на зламі 1920—1930-х особливо сильний вплив був у царині кінематографа (фільми О. Довженка). Нова галузь, що спиралася на нові революційні технології, дещо, можна сказати, урівнювала в можливостях «великі» і «малі» держави, оскільки відмінності «старого накопиченого капіталу» тут стиралися. Тому українське кіно ставало досить суттєвою пропозицією. Про це див. розділ Лариси Наумової (Sytar, Doloh, 2025: ss. 64—127).

сильного союзника змусили уряд ЧСР прийняти вимоги СРСР щодо припинення підтримки антирадянських еміграційних груп. Подальші військово-політичні історичні події нам відомі.

Проте епоха міжвоєнної Чехословаччини породила прекрасні приклади творчості та діалогу. Варто відзначити, що тут залишається багато лакун, які ще треба досліджувати. Окрім згаданих ідей і текстів О.-І. Бочковського та його участі в чеському інтелектуальному житті, є ще мало досліджена історія чеської рефлексії щодо українців. Необхідно також інтегрувати до загального осмислення специфічну закарпатську ситуацію, поставити її в контекст загального українсько-чеських культурних взаємин. Особливе значення це набуває власне в контексті інтелектуальної історії.

ДЖЕРЕЛА

- Асонова, Н. (ред.), Хланьова, Т. (ред.), & Величко, Г. (ред.). (2025). *Історико-культурний феномен Української господарської академії в Подєбрадах* (1-ше вид.). Прага: Каролінум. <https://doi.org/10.14712/9788024660172>
- Бочковський, О.І. (1930). Т.Г. Масарик: *Національна проблема та українське питання (Спроба характеристики та інтерпретації)*. Подєбради: Українська господарська академія в ЧСР.
- Віднянський, С.В. (1994). *Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехословаччині: Український вільний університет (1921—1945 рр.)*. Київ: Інститут історії України НАН України.
- Волковський, В. (2024). Від народу до нації: Празький період історії української політичної філософії. *Філософська думка*, 3, 27—54. <https://doi.org/10.15407/fd2024.03.027>
- Горський, В.С. (2001). *Філософія в українській культурі (методологія та історія): філософські нариси*. Київ: Центр практичної філософії.
- Йосипенко, С. (2024). Українська мова. У: Б. Кассен (ред.) & К. Сігов (ред.), *Європейський словник філософій: український контекст. Лексикон неперекладностей* (т. V, сс. 79—110). Київ: Дух і Літера.
- Лисяк-Рудницький, І. (1994). Напрями української політичної думки. В І. Лисяк-Рудницький, *Історичні есе* (У. Гавришків & Я. Грицак, пер.; т. 2, сс. 59—88). Київ: Основи.
- Мірний, І. (1934). *Український Високий Педагогічний Інститут ім. М. Драгоманова. 1923—1933: (Історія ін-ту)*. Прага: Видавництво Українського Високого Педагогічного Інституту.
- НЗ УВУ. (1923). *Науковий збірник Українського університету в Празі*. Прага: Державна друкарня у Празі.
- НЮЗ УВУ. (1930). *Науковий ювілейний збірник Українського університету в Празі, присвячений панові президентові Чеськословенської республіки проф. др. Т.Г. Масарикові для вшанування 80-х роковин його народження*. Ч. 2. Прага: Український Вільний Університет.
- Панич, О. (2024). Національна філософія та національне філософування. In: Б. Кассен (ред.) & К.Сігов (ред.), *Європейський словник філософій: український контекст. Лексикон неперекладностей* (т. V, сс. 101—103). Київ: Дух і Літера.
- Хома, О. (2024). Традиція і поліглосья. *Sententiae*, 43(2), 87—105. <https://doi.org/10.31649/sent43.02.087>
- ЮЗ УВУ. (1923). *Ювілейний збірник в честь проф. д-ра Станислава Дністрянського (1898—1923)*. Прага: Державна друкарня в Празі.

- Яковлів, А. (1929). *Впливи старочеського права на право українське литовської доби XV—XVI в.* Прага: УБУ.
- Berezovská, Z. (1992). *Ukrajina v české literatuře. Slavia: časopis pro slovanskou filologii*, 61(3), 285—290. Praha: Slovanský ústav AV ČR.
- Bidlo, J. (1935). *Michal Hruševskýj*. Praha: Česká akademie věd a umění.
- Boczowski, H. (1915). *Ukrajina a ukrajinská otázka*. Praha.
- Bryk, I. (1911). Profesor Masaryk a Ukrajinci — Rusíni. In: T.G. Masarykovi k šedesátým narozeninám: Sborník (ss. 19—22). Praha: Grosman a Svoboda.
- Charvát, V. (1930). Masaryk a Ukrajinci. *Slovanský přehled*, 22, 112—127.
- Čiževskij, D. & Mirčuk, J. (1932). Soudobá filosofie na Ukrajině. In: F. Pelikán (Ed.), *Současná filosofie u Slovanů* (Přednášky Slovanského ústavu v Praze; sv. 3, ss. 106—108). Praha: Slovanský ústav.
- Dnistriaňskij, S. (1919). *Ukrajinci Čechům*. Praha: Čas.
- Franco, I. (1911). Moje styky s Masarykem. In: T.G. Masarykovi k šedesátým narozeninám: Sborník (ss. 319—320). Praha.
- Sytar, H., Doloh O. (Eds.). (2025). *Ukrajinská věda žije! Studie ukrajinských vědců, které vznikly v Akademii věd České republiky v rámci podpory Researchers at Risk Fellowship. Humanitní obory*. Praha: Academia; Slovanský ústav AV ČR, v.v.i.
- Hartl, A. (1930). *Literární obrození podkarpatských Rusínů v letech 1920—1930*. Praha: [nákladem vlastním].
- Hašková, D., Běloševská, L., Gagen, S., Jančárková, J., & Kopřivová, A. (2023). *Osobnosti emigrace z území Ruské říše v meziválečném Československu*. Praha: Academia, Slovanský ústav.
- Hlaváček, P., Fesenko, M. (2015). *(Ne)šťastná Ukrajina. Osobnosti Ukrajinské svobodné univerzity v Praze 1921—1945*. Praha: Filozofická fakulta UK.
- Kolessa, A. (1940). Vztahy Čechů a Slováků k Ukrajincům. In: *Co daly naše země Evropě a lidstvu* (ss. 279—287). Praha: Sfinx.
- Nečas, J. (1919). *Východoevropská tragedie a Ukrajina. Její vývoj a životní síly*. Praha: Všesvit.
- Olbracht, I. (1932). *Země bez jména. Reportáže z Podkarpatska*. Praha: O. Girgal.
- Sevruk, A. (2024). Jevhen Malaňuk — korespondence adresovaná Josefu Svatopluku Macharovi z let 1930—1937. *Literární archiv*, 56, 266—291. <https://doi.org/10.63013/la.2024.09>
- Škarpová, M. (2025). *Příhodnější spojení není možné: Vzájemná korespondence Antonína Škárky a Dmytra Čyževského (1939—1972)*. Praha: Filosofía.
- Smal-Stockyj, S. (1919). *Vyhliďky pravé vzájemnosti Československa a Ukrajiny*. Praha: Čas.
- Svoboda, D. (2021). *Jablko z oceli: zrod, vývoj a činnost ukrajinského radikálního nacionalismu v letech 1920—1939*. Praha: Academia — ÚSTR.
- Sytar, H. & Doloh, O. (Eds.). (2025). *Ukrajinská věda žije! Studie ukrajinských vědců, které vznikly v Akademii věd České republiky v rámci podpory Researchers at Risk Fellowship. Humanitní obory* (v.v.i.). Praha: Academia; Slovanský ústav AV ČR, v.v.i.
- Volkovskij, V. (2025). Politicko-filozofické myšlenky ukrajinské emigrace v meziválečném Československu: náčrt studie. In: H. Sytar, O., Doloh (Eds.), *Ukrajinská věda žije! Studie ukrajinských vědců, které vznikly v Akademii věd České republiky v rámci podpory Researchers at Risk Fellowship. Humanitní obory* (v.v.i., ss. 194—262.). Praha: Academia; Slovanský ústav AV ČR.
- Zavorotna, N. (2020). *Scholars in Exile: The Ukrainian Intellectual World in Interwar Czechoslovakia*. Toronto: University of Toronto Press.
- Zilinskij, B. (2000). *Ukrajinská literatura v českém kontextu v letech 1965—1994: materiály k bibliografickému soupisu se souborem dodatků pro období 1814—1964*. Praha: Národní knihovna ČR.

Zilynskyj, O. (Eds.). (1968). *Sto padesát let česko-ukrajinských literárních styků: 1814—1964: vědecko-bibliografický sborník*. Praha: Svět sovětů.

Одержано 25.02.2026

Прийнято до друку після рецензування 06.04.2026

Підписано до друку 26.06.2026

REFERENCES

- Aksonova, N., Khlanova, T., & Velychko, H. (Eds.). (2025). *The Historical and Cultural Phenomenon of the Ukrainian Academy of Technology and Husbandry in Poděbrady*. [In Ukrainian]. Prague: Karolinum. <https://doi.org/10.14712/9788024660172> [=Аксонова та ін. 2025].
- Berezovská, Z. (1992). Ukrajina v české literatuře. *Slavia: časopis pro slovanskou filologii*, 61(3), 285–290. Praha: Slovanský ústav AV ČR.
- Bidlo, J. (1935). *Michal Hruševský*. Praha: Česká akademie věd a umění.
- Boczkowski, O.H. (1930). *T.G. Masaryk: National problem and Ukrainian question (An attempt at characterization and interpretation)*. [In Ukrainian]. Poděbrady: Ukrainian Academy of Technology and Husbandry in the CSR. [=Бочковський 1930].
- Boczkowski, H. (1915). *Ukrajina a ukrajinská otázka*. Praha.
- Bryk, I. (1911). Profesor Masaryk a Ukrajinci — Rusíni. In: *T.G. Masarykovi k šedesátým narozeninám: Sborník* (ss. 19—22). Praha: Grosman a Svoboda.
- Charvát, V. (1930). Masaryk a Ukrajinci. *Slovanský přehled*, 22, 112—127.
- Čiževskij, D. & Mirčuk, J. (1932). Soudobá filosofie na Ukrajině. In: F. Pelikán (Ed.), *Současná filosofie u Slovanů* (Přednášky Slovanského ústavu v Praze; sv. 3, ss. 106—108). Praha: Slovanský ústav.
- Dnistriaňskij, S. (1919). *Ukrajinci Čechům*. Praha: Čas.
- Franco, I. (1911). Moje styky s Masarykem. In: *T.G. Masarykovi k šedesátým narozeninám: Sborník* (ss. 319—320). Praha.
- Sytar, H., Doloh, O. (Eds.). (2025). *Ukrajinská věda žije! Studie ukrajinských vědců, které vznikly v Akademii věd České republiky v rámci podpory Researchers at Risk Fellowship. Humanitní obory* (v.v.i.). Praha: Academia; Slovanský ústav AV ČR.
- Hartl, A. (1930). *Literární obrození podkarpatských Rusínů v letech 1920—1930*. Praha: [nákladem vlastním].
- Hašková, D., Běloševská, L., Gagen, S., Jančárková, J., & Kopřivová, A. (2023). *Osobnosti emigrace z území Ruské říše v meziválečném Československu*. Praha: Academia, Slovanský ústav.
- Hlaváček, P., Fesenko, M. (2015). *(Ne)šťastná Ukrajina. Osobnosti Ukrajinské svobodné univerzity v Praze 1921—1945*. Praha: Filozofická fakulta UK.
- Horskyi, V.S. (2001). *Philosophy in Ukrainian culture (methodology and history): philosophical essays*. [In Ukrainian]. Kyiv: Center for Practical Philosophy. [=Горський 2001].
- Khoma, O. (2024). Tradition and Polyglossia. *Sententiae*, 43(2), 87—105. <https://doi.org/10.31649/sent43.02.087> [=Хома 2024].
- Kolessa, A. (1940). Vztahy Čechů a Slováků k Ukrajincům. In: *Co daly naše země Evropě a lidstvu* (ss. 279—287). Praha: Sfinx.
- Lysiak-Rudnytskyi, I. (1994). Directions of Ukrainian political thought. [In Ukrainian]. In: I. Lysiak-Rudnytskyi, *Historical essays* (U. Havryshkiv & Ya. Hrytsak, Trans.; vol. 2, pp. 59—88). Kyiv: Osnovy. [=Лисяк-Рудницький 1994].
- Mirnyi, I. (1934). *The Ukrainian Higher Pedagogical Institute named after M. Drahomanov. 1923—1933: (History of the institute)*. [In Ukrainian]. Publishing House of the Ukrainian Higher Pedagogical Institute. [=Мірний 1934].
- Nečas, J. (1919). *Východoevropská tragedie a Ukrajina. Její vývoj a životní síly*. Praha: Věsbit.

- NYuZ UVU. (1930). *A Scientific Anniversary Bulletin of the Ukrainian University in Prague dedicated to the President of the Czechoslovak Republic, Prof. Dr. T. G. Masaryk, to commemorate the 80th anniversary of his birth*. Part 2. [In Ukrainian]. Prague: Ukrainian Free University. [=HIO3 YBY 1930].
- NZ UVU. (1923). *Scientific Bulletin of the Ukrainian University in Prague*. [In Ukrainian]. Prague: State Printing House in Prague. [=H3 YBY 1923].
- Olbracht, I. (1932). *Země bez jména. Reportáže z Podkarpatska*. Praha: O. Girgal.
- Panych, O. (2024). National philosophy and national philosophizing. [In Ukrainian]. In: B. Cassin & K. Sigov (Eds.), *Dictionary of Untranslatables: A European Philosophical Dictionary: Ukrainian context* (vol. V, pp. 101—103). Kyiv: Dukh i Litera. [=Панич 2024].
- Sevruck, A. (2024). Jevhen Malaňuk — korespondence adresovaná Josefu Svatopluku Macharovi z let 1930—1937. *Literární archiv*, 56, 266—291. <https://doi.org/10.63013/la.2024.09>
- Škarpová, M. (2025). *Příhodnější spojení není možné: Vzájemná korespondence Antonína Škárky a Dmytra Čyževského (1939—1972)*. Praha: Filisofia.
- Smal-Stockyj, S. (1919). *Vyhliedky pravé vzájemnosti Československa a Ukrajiny*. Praha: Čas.
- Svoboda, D. (2021). *Jablko z oceli: zrod, vývoj a činnost ukrajinského radikálního nacionalismu v letech 1920—1939*. Praha: Academia — ÚSTR.
- Sytar, H. & Doloh, O. (Eds.). (2025). *Ukrajinská věda žije! Studie ukrajinských vědců, které vznikly v Akademii věd České republiky v rámci podpory Researchers at Risk Fellowship. Humanitní obory* (v.v.i.). Praha: Academia; Slovanský ústav AV ČR.
- Vidnianskyi, S.V. (1994). *Cultural, educational and scientific activities of Ukrainian emigration in Czechoslovakia: Ukrainian Free University (1921—1945)*. [In Ukrainian]. Kyiv: Institute of History of Ukraine, NAS of Ukraine. [=Віднянський 1994].
- Volkovskiy, V. (2024). From people to nation: The Prague period of the history of Ukrainian political philosophy. [In Ukrainian]. *Filosofska Dumka*, 3, 27—54. <https://doi.org/10.15407/fd2024.03.027> [=Волковський 2024].
- Volkovskiy, V. (2025). Politicko-filozofické myšlenky ukrajinské emigrace v meziválečném Československu: náčrt studie. In: H. Sytar, O. Doloh (Eds.), *Ukrajinská věda žije! Studie ukrajinských vědců, které vznikly v Akademii věd České republiky v rámci podpory Researchers at Risk Fellowship. Humanitní obory* (v.v.i., ss. 194—262). Praha: Academia; Slovanský ústav AV ČR.
- Yakovliv, A. (1929). *Influences of Old Czech law on Ukrainian law of the Lithuanian period of the 15th-16th centuries*. [In Ukrainian]. Prague: Ukrainian Free University. [=Яковлів 1929].
- Yosypenko, S. (2024). Ukrainian language. [In Ukrainian]. In: B. Cassin & K. Sigov (Eds.), *Dictionary of Untranslatables: A European Philosophical Dictionary: Ukrainian context* (vol. V, pp. 79—110). Kyiv: Dukh i Litera. [=Йосипенко 2024].
- YuZ UVU. (1923). *Jubilee collection in honour of Prof. Dr Stanislav Dnistrianskyi (1898—1923)*. [In Ukrainian]. Prague: State Printing House in Prague. [=ЮЗ YBY 1923].
- Zavorotna, N. (2020). *Scholars in Exile: The Ukrainian Intellectual World in Interwar Czechoslovakia*. Toronto: University of Toronto Press.
- Zilynskij, B. (2000). *Ukrajinská literatura v českém kontextu v letech 1965—1994: materiály k bibliografickému soupisu se souborem dodatků pro období 1814—1964*. Praha: Národní knihovna ČR.
- Zilynskij, O. (Eds.). (1968). *Sto padesát let česko-ukrajinských literárních styků: 1814—1964: vědecko-bibliografický sborník*. Praha: Svět sovětů.

Recieved 25.02.2026

Accepted for publication after review 06.04.2026

Signed for printing 26.06.2026

Volodymyr VOLKOVSKYI,

PhD in Philosophy, Research Fellow at the Department of History of Philosophy in Ukraine, H.S. Skovoroda Institute of Philosophy, National Academy of Sciences of Ukraine, 4, Triokhsviatytska St., Kyiv, 01001; Research Assistant at the Department for the Study of Modern Czech Philosophy, Institute of Philosophy, Czech Academy of Sciences, 1, Jilská, Praha 1, 110 00
dinginnalu@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4674-3956>

CZECH-UKRAINIAN PHILOSOPHICAL DIALOGUE IN INTERWAR CZECHOSLOVAKIA: PRELIMINARY REFLECTIONS¹³

In this article, the author presents the preliminary results of a study examining the Czech-Ukrainian philosophical dialogue in interwar Czechoslovakia. The research focuses on the texts and speeches of Ukrainian thinkers and public figures whose works can be classified as philosophical, the reception of Czech philosophical ideas and approaches by Ukrainian authors, and the corresponding reception of Ukrainian thinkers and ideas by the Czech academic community and the general public. The author examines this philosophical dialogue within the context of broader cultural and literary relations. Based on an analysis of translations, reviews, commentaries, and selected works, the author concludes that Czech-Ukrainian cultural relations in the interwar period underwent various phases of development and were moderately intense, though relatively asymmetric. The First Czechoslovak Republic became a refuge for many Ukrainian émigrés — a space where, under conditions of relative freedom, Ukrainian culture, particularly political-philosophical thought, and philosophy in general, actively developed. While Ukrainian authors systematically engaged with Czech ideas (the most striking example being the Ukrainian attitude toward T. G. Masaryk, which even included proclaiming a mission to spread “Masaryk’s invisible church” throughout the entire Slavic world), Czech publicists and public figures showed a significantly less intense interest. This is evidenced by a limited number of translations, with their focus shifting toward a more active conceptualization of the role and place of Transcarpathia (Subcarpathian Rus) within the Czech and Slavic cultural space. The figure of Dmytro Chyzhevsky stands apart; he actively collaborated with Czech Bohemists and scholars of the early modern period (such as Antonín Škárka and others). The author highlights the role of prominent individuals such as Ivan Mirchuk, Olgerd-Hyppolit Boczkowski, Fedir Shcherbyna, Stepan Smal-Stotskyi, and Ivan Bryk, and from the Czech side, Ivan Olbracht, Antonín Hartl, Jaroslav Bidlo, Jaromír Nečas, František Tichý, Lubor Niederle, Zdeněk Nejedlý, Jiří Polívka, and Jan Hanuš Máchal. Finally, the author emphasizes the preliminary nature of these findings, outlining the existing gaps that still require distinct, dedicated research.

Keywords: *interwar Czechoslovakia, Prague period of Ukrainian philosophy, Ukrainian political philosophy, political philosophy, Czech-Ukrainian relations.*

¹³ This article was supported by the Researchers at Risk Fellowship of the Czech Academy of Sciences.